

Методичний коментар до уроку “Весняна рапсодія”

Соловейкові настрої

Весняний оркестр

Чи є у пір року своя особлива музика? Ви помічали, що кожна пора року звучить по-своєму? У кожній порі року свій особливий характер, тож і свої особливі звуки. Композитори уважно слухають звуки природи і відображають їх у своїх музичних творах.

Тож і ми можемо почути пори року так, як почули композитори. А потім пригадаємо весну такою, якою ми її бачили, якою вона промайнула перед нашими очима, якою ми її почули, і додамо наші враження, і можливо, доберемо або зіграємо свою весняну музику.

Часто, уявляючи весну, розповідають про пробудження природи, танення снігів, про перші квіти — підсніжники — на проталинах, про те, як набухають бруньки на гілочках верби — з’являються котики... Якою ж має бути весняна музика? Спробуймо пригадати весняні звуки і розповісти про неї.

- Які перші весняні звуки?

Можливо, це тануть бурульки — крапельки переливаються на сонці всіма барвами райдуги, одна за одною падають в калюжу, спочатку зрідка, а потім частіше... А ось вже весело цвірінчать горобчики-розбишаки — вони вперше цього року купаються в калюжах, потім обтрушуються і зазирають у них, як у дзеркало: “Чи схожі ми вже на справжніх джентльменів?”. А ось...

- Які звуки сповіщають нам про прихід весни?
- Які музичні інструменти найкраще передають весняні звуки?
- Який голос у весни? На що він схожий?
- Пригадайте всі весняні звуки. Чи великий оркестр весни? Хто його солісти? Чи однакові в різні місяці? Хто акомпанує?
- Хто ще тільки починає прокидатись і тому несміливо (тільки пробуючи голос) веде третю партію?
- Збираємо хор весняних голосів — імітуємо їх на музичних інструментах звуки весни. Граємо весняну рапсодію.

Соловейчин голос

Послухайте спів солов’я.

- Якими словами ви його описали б?
- Чи знайомі вам такі слова: “Віть-віть-віть, тьох-тьох-тьох, ай-йя-йя, ох-ох-ох, там соловейко щебетав”? З якої української народної пісні вони взяті?
- Спробуйте їх проговорити як скоромовку та заспівати.

Розучіть розспівку на матеріалі української народної пісні “Ой у вишневому садочку”.

Послухайте есе (невеличку історію).

Жив собі дуже талановитий скрипаль. Кожен ранок він починав із занять на своїй улюбленій скрипочці. То вправи грав, то вивчав музичні твори, то, дивлячись у вікно, створював свої власні мелодії.

Якось навесні почав прилітати до нього під віконце соловейко і почав підспівувати. Скрипаль помітив, що пташка наче копіює його гру на скрипці, і почав йому підігравати, зображуючи всілякими музичними трелями, які точно збігалися по висоті звуку із пташиними. Соловейко точно повторював зіграні мелодії, щоразу голосніше й наполегливіше.

У них утворився творчий дует. Невдовзі соловейка хтось наполохав і він полетів звідти. І скільки потім скрипаль не закликав його своєю грою на скрипочці, птах так і не повернувся.

- Про що ця історія?
- Як звучатиме розспівка, якщо соловейка сполохати? Якщо птах обурений? Сумний?
- Розкажіть або напишіть есе про птахів, про їхнє життя та спів. Чому спів саме цього птаха вам запам'ятався?

А тепер послухайте варіацію Світлани Садовенко на українську народну мелодію “Ой у вишневому садочку”.

- Які зміни в мелодії ви помітили?
- Як саме тривалості нот вплинули на характер музичного твору?

Кроки весни

Весняна хвиля

Роздивіться картину “Весна” із циклу “Пори року” сучасного художника Романа Романова.

- Чи побачили ви весняну хвилю? Яка вона?
- Навесні у природі відбувається багато цікавих змін. Пригадайте, яких саме.
- Чи всі зміни видно одразу?
- Що прискорює ці зміни?

- Зазвичай навесні у струмочках, річках, озерах, і навіть у калюжах стає багато води. Поміркуйте, чому так відбувається.
- Розкажіть про весняне явище, яке зобразив художник.
- Вода стоїть чи тече?
- Що допомогло художнику передати рух води?

Весняні голоси

Знайомимося з композитором

Сергій Рахманінов — світовий композитор, піаніст і диригент, один із найяскравіших представників фортепіанного мистецтва. Він зіграв визначну роль у формуванні Київської консерваторії — композитор сприяв реформуванню Київського музичного училища та створенню консерваторії.

Творчість Рахманінова є особливою в історії світової музики XX століття: увібравши багато досягнень імпресіонізму й авангарду, стиль Рахманінова залишився неповторно індивідуальним і своєрідним, і не має аналогів у світовому мистецтві. Вплив творчості Рахманінова на світову музику часто порівнюють із впливом творчості Людвіга ван Бетховена: Рахманінов виходить далеко за межі композиторської традиції, однак уникає впливу сучасних йому стильових течій. Його фортепіанна спадщина стала невід’ємною частиною репертуару піаністів усього світу. Рахманінов один із перших зробив кроки до синтезу класичної музики та джазу.

Значення виконавської творчості Рахманінова не менш вагоме: піаніст став еталоном для багатьох поколінь піаністів різних країн і шкіл.

Композитор народився 1 квітня 1873 у дворянській родині. Рід Рахманінових, імовірно, сягає онука молдовського правителя Стефана Великого — Василя, прозваного Рахманіним. У сім’ї було шестеро дітей, Сергій був третьою дитиною.

Ще в чотири роки, маленьким хлопчиком, композитор виявив інтерес до музики — почав навчатися гри на фортепіано. У 9 років вступив на фортепіанний відділ консерваторії. Серед його однокласників був Олександр Скребін — згодом видатний композитор.

У віці 13 років Сергія Рахманінова представили Петру Чайковському, який пізніше відіграв важливу роль у житті молодого музиканта. Упродовж навчання в консерваторії талановитий студент створив Перший фортепіанний концерт, низку романсів, п’єси для віолончелі та для фортепіано, зокрема прелюдію до-дієз мінор, яка принесла композитору всесвітню славу. Дипломною роботою Рахманінова стала опера “Алеко” — перша опера Рахманінова, яка згодом також здобула всесвітню славу. У 1891 році Рахманінов закінчив консерваторію із золотою медаллю як піаніст, а в 1892 році — як композитор.

Творчий шлях композитора неодноразово перетинався з культурно-мистецьким життям Києва та інших міст України. 18 жовтня 1893 року в Київському оперному театрі Сергій Рахманінов диригував своєю першою оперою — “Алеко”. Тоді ж були видані романси Рахманінова на вірші Тараса Шевченка. Менш відомою є обробка Сергія Рахманінова української народної пісні “Чоботи” для хору а капела. Ця обробка так і не була видана, її рукопис залишається в архіві у Москві. Сергій Рахманінов неодноразово здійснював гастрольні тури в Україні.

Упродовж 1918 року Рахманінов гастролював у країнах Скандинавії, а пізніше оселився з родиною у Нью-Йорку (США) та почав інтенсивну гастрольну діяльність, що тривала 25 років. Через щільний графік гастролей, аж до 1926 року Рахманінов не писав значних творів, композиторська пауза тривала близько 10 років. Загалом упродовж життя за кордоном Рахманінов написав 6 творів, і всі вони належать до вершин світової музики.

Цікаво, що мелодія популярної пісні All by Myself, яка з'явилася у 1975 році і стала популярною завдяки виконанню Селін Діон, була повністю запозичена її автором — американським музикантом Еріком Карменом — з Концерту № 2 для фортепіано з оркестром Рахманінова.

Весняна рапсодія

Послухаймо, як композитор Сергій Рахманінов у “Рапсодії на тему Паганіні” (варіація 18) передав голоси весни.

- Який настрій у музики?
- Як розвивається мелодія? Спробуйте її описати або показати рухами.
- Як ви вважаєте, який період весни описує композитор — початок (природа тільки починає прокидатись), танення снігів, приліт пташок, розмаїття квітів...? Середину — квітень? Чи розквіт у травні? А можливо, одразу всі місяці? Чому ви так вважаєте?
- Які звуки природи ми чуємо в музиці? Які музичні інструменти найкраще їх передають?

Музика у світлинах

Подивіться відеокліп на “Рапсодію на тему Паганіні” (варіація 18).

- Чи збігаються відеоряд і музика?

Слухаючи рапсодію, ми можемо уявити, як поступово тане лід на річках: ось він вже зовсім тоненький, і вода прориває кригу, тріщить лід, біжать швидкі струмочки, земля п'є воду... Поступово весна набирає силу. Сонечко пригріває землю, зеленіє травичка на проталинах... Зелені навколо все більше і ось (нарешті мелодія набирає повної сили, звучить у всій своїй яскравості) квітує земля, вітер колише зелені хвилі лісів, парків, скверів, звучить хор пташок — весна, Весна, ВЕСНА ПРИЙШЛА!!!

В кінці музики хвиля знову стає маленькою, нібито завмирає, — це закінчується весна і приходить хвиля наступної пори року — літа.

Звичайно, не обов'язково сприймати музику саме так. Я хотіла показати лише один з варіантів змалювання музичних образів. Мелодія розвивається подібно хвилі: спочатку маленької неспівної, поступово хвиля більшає, і от грає весь оркестр — мелодія стає великою величною Хвилею. Так само відбувається і розвиток дії — спочатку все прокидається, поступово дія стає все стрімкішою, розвиненішою... і от вже ми бачимо дію на повну силу. Так само й пробуджується природа навесні. (Якщо слухаємо з дітьми рапсодію саме навесні, то пробудження природи, яке вони спостерігають навколо, і стає яскравою ілюстрацією мелодії.)

- Покажіть рухами розвиток мелодії, пробудження природи, як розпускаються квіти, прокидаються дерева...

- Створіть музикограму рапсодії. Які барви ви оберете? Чому саме такі?
- Доберіть світлини і створіть презентацію до музики.

Краще уявити змальоване звуками та відчути музику дітям допоможуть завдання 1-2 на с. 46 із [робочого зошита-альбому "Мистецтво"](#) для 4 класу.